

Л. М. Самошкіна, Г. С. Алексєєва

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ХАРАКТЕР ЗВ'ЯЗКУ ПРИВ'ЯЗАНОСТІ ДО МАТЕРІ В ДИТИНСТВІ З ПЕРЕЖИВАННЯМ ДОРΟΣЛОЮ ЛЮДИНОЮ БЛАГОПОЛУЧЧЯ У ВЛАСНІЙ РОДИНІ

Анотація. Подано дослідження характеру зв'язку типу дитячої прив'язаності до матері із задоволеністю життям у дорослому віці. Прив'язаність до матері розглянуто як найперший зразок відносин із близькою людиною, тому її якість впливає на відносини з партнером. Доведено, що тип прив'язаності до матері в дитинстві визначає можливість проявів уникнення близькості з партнером, тривожності з приводу втрати цієї близькості, а також особливості спілкування та рольових очікувань і домагань у подружжі.

Ключові слова: тип прив'язаності до матері, сімейне благополуччя, рольові очікування, задоволеність шлюбом.

Аннотация. Для изучения связи типа детской привязанности к матери с переживанием взрослым человеком благополучия в собственной семье было обследовано 78 респондентов. Выявлены: тип привязанности к матери у взрослого человека (авторская анкета), ролевые ожидания и притязания в браке (опросник «Ролевые ожидания и притязания в браке» А. Н. Волковой), степень удовлетворенности браком («Тест-опросник удовлетворенности браком» В. В. Столина, Т. Л. Романовой, Г. П. Бутенко), особенности близких отношений (опросник «Опыт близких отношений» К. Бреннана и Р. К. Фрейли в адаптации Т. В. Казанцевой; особенности общения в семье (методика «Общение в семье» (Ю. Е. Алешиной, Л. Я. Гозмана, Е. М. Дубовской). Обработка данных была произведена с применением F-критерия Фишера и коэффициента корреляции Пирсона. Получены следующие результаты: тип привязанности к матери в детстве связан с проявлениями близости к партнеру, тревожности по поводу потери близких отношений, особенностями общения, ролевыми ожиданиями и притязаниями в браке.

Ключевые слова: тип привязанности к матери, семейное благополучие, ролевые ожидания, удовлетворенность браком.

Постановка проблеми. Сімейне благополуччя – запорука виконання сім'єю найважливіших сімейних функцій – репродуктивної та виховної. На тлі подій, що відбуваються в країні, виховання нового покоління є вкрай важливе для покращення демографічної ситуації. Сучасна сім'я здебільшого має одну–дві дитини або не має зовсім, тому народжуваність стрімко знижується. Часто партнери в сім'ї занепокоєні з приводу народження та виховання дитини саме через власну оцінку благополуччя родини, оскільки цей фактор відповідає за те, у яких умовах буде жити і рости майбутня дитина. Саме тому ми вважаємо, що вивчення факторів, які обумовлюють сімейне благополуччя, важливе для суспільства.

Одним із таких факторів є прив'язаність до матері в дитинстві, яка проявляється як поведінка, що має на меті зберегти близькість із об'єктом прив'язаності, особливо в ситуації небезпеки (Bowlby, 1982; Ainsworth, 1963).

Метою нашого дослідження є опис результатів дослідження характеру зв'язку прив'язаності до матері в дитинстві із задоволеністю життям у дорослому віці.

Методологічну основу дослідження склали фундаментальні дослідження феномену прив'язаності (Bowlby, 1982; Ainsworth, 1963), уявлення про сімейне благополуччя (Archangelsky, 2001; Sultanova, 2007; Taradanov, 2004), уже наявні дослідження зв'язку відносин із матір'ю з окремими аспектами дорослого (сімейного) життя (Crowell&Owens, 1998; Main, Solomon, 1990; Main, 1999; Borisova & Izhvanova, 2009).

Дж. Боулбі (Bowlby, 1982) називає природу дитячої прив'язаності інстинктивною, вродженою. Прив'язаність дитини до матері формується завдяки активності систем керування поведінкою, у яких прогнозованим результатом є близькість і контакт із нею. Прив'язаність забезпечує досягнення та збереження контактів із дорослим, який задовольняє потребу дитини в безпеці. Поведінку прив'язаності розглядають як один із видів соціальної поведінки, значення якої не менш важливе, ніж значення поведінки, пов'язаної зі створенням пари або батьківської поведінки.

М. Ейнсворт (Ainsworth, 1963) уперше розробила методи дослідження прив'язаності: шкалу оцінки поведінки прив'язаності за даними спостереження та експериментальну методичку «Незнайома ситуація». У незнайомій ситуації було проконтрольовано такі показники поведінки дитини: особливості емоційного зв'язку з матір'ю, характер пізнавальної активності стосовно іграшок, ставлення до незнайомого дорослого, реакція на короткочасну сепарацію і на повернення матері. Дослідниця виділила та описала три основні типи прив'язаності дитини: надійний, тривожно-амбівалентний і уникливий.

Прив'язаність визначають як надійну, коли дитина здійснює активну дослідну діяльність у незнайомих обставинах, використовуючи матір як «базу»; демонструє обережне, але відверте ставлення до незнайомого дорослого, готовність до взаємодії з ним; виражає незадоволення у випадку відходу матері, але швидко заспокоюється та радісно вітає її в разі повернення.

У випадку уникливого типу прив'язаності, дитина грається, як правило, сама, не вступає у контакт із матір'ю, витримана та пасивна в новій ситуації; пасивно або парадоксально (занадто довірливо) реагує на незнайому дорослу людину; не проявляє зовні незадоволеності з приводу короткотривалого розлучення із матір'ю і не радіє у випадку її повернення. В основі такої поведінки, імовірно, – неусвідомлена установка дитини на очікування відторгнення з боку матері внаслідок її холодності й відсутності підтримки в повсякденному житті.

У разі тривожно-амбівалентного типу прив'язаності дитина намагається повністю привернути до себе увагу матері в незнайомій ситуації, демонструє негативну емоційну реакцію у випадку наближення незнайомої дорослої людини, відчуває безпорадність і дезорієнтованість у разі відсутності матері, амбівалентність переживань (радість та агресію одночасно) після її повернення. Серед можливих причин такої поведінки дитини – емоційна нестійкість матері й непослідовність її поведінки.

М. Майн (1990; 1999) припустила, що любовні стосунки дорослої людини відтворюють відносини немовляти та його матері в перший рік життя. Науковець із колегами розробила «інтерв'ю прив'язаності для дорослих» – ААІ, на основі якого виділила 3 типи прив'язаності у дорослих:

- 1) впевнені/самостійні особи;
- 2) особи, які заперечують прив'язаність;
- 3) заклопотані, тривожні особи.

Пізніше було доведено, що класифікація уявлень про прив'язаність батьків на основі ААІ значно корелює з типами поведінки їх дітей у незнайомій ситуації.

Сімейне благополуччя – це переживання задоволення від сімейних стосунків, яке залежить від багатьох факторів. Сімейне благополуччя передбачає задоволення потреб члена сім'ї у процесі сімейного життя, проявляється як ефективне виконання сім'єю її функцій та як задоволеність індивіда його сімейним життям у цілому й подружніми стосунками зокрема (Taradnov, 2004).

На сімейне благополуччя впливають декілька факторів, серед яких – емоційний аспект подружніх відносин, ступінь прив'язаності; схожість уявлень подружжя про себе, партнера; схожість моделей спілкування партнерів; сексуальна та психофізіологічна сумісність партнерів; загальний культурний рівень, ступінь психічної і соціальної зрілості подружжя (Archangelsky, 2001).

Дослідники намагаються знайти залежність між благополуччям у подружньому житті та відносинами в батьківській родині. Виявлено, що на благополуччя в подружньому житті впливають такі фактори: повна або неповна батьківська сім'я; благополучні, дружні відносини батьків подружжя; демократичне, дружнє ставлення батьків до дітей у родовій сім'ї подружжя; близький зв'язок і спілкування подружжя із батьківською сім'єю у сьогоденні; дотримання подружжям традицій батьківської сім'ї (Sultanova, 2007).

Одним із показових досліджень зв'язку прив'язаності до матері в дитинстві та відносин у власній родині є праця А. Borisova & E. Izhvanova (2009), у якій проаналізовано вікові особливості взаємозв'язку прив'язаності жінки до матері та її ставлення до своєї дитини. Чим сильнішим було в матері переживання уникнення та тривоги в її дитячому досвіді відносин із власною матір'ю, тим сильніше це проявляється у її відносинах із власною дитиною. При цьому молоді матері гірше сприймають свою дитину, більш непослідовні. Жінки першого періоду зрілості уникають близькості та співробітництва з власними дітьми. У другому періоді зрілості жінки копіюють поведінку власних матерів, проте наявність тривожності залежить від статі дитини.

Результати аналізу літератури з цієї теми свідчать, що на даному етапі розвитку психологічної науки дослідження зв'язку типу дитячої прив'язаності до матері з психологічним благополуччям у власній родині не здійснювали (Vasilenko, 2011; Ivanova, 2012; Kazantseva, 2010; Noskova, 2013). Утім були спроби описати вплив відносин із матір'ю на конфліктність у подружній парі (Nikolaeva, 2006). Несприятливий соціально-психологічний клімат у родині впливає на формування конфліктної особистості, яка проявляє негативні емоції в конфліктних ситуаціях. Залежно від типу прив'язаності подружжя до матері їх конфліктність впливає на різні сфери сімейного життя: надійний тип психологічної прив'язаності впливає на розвиток конфліктів щодо виховання дітей; тривожно-амбівалентний тип – на прояви ревнощів і розбіжність думок стосовно ставлення до грошей; уникливий тип – на прояви домінування одним із подружжя, недотримання норм поведінки, прояви ревнощів.

Найбільш конфліктостійкими є подружжя з надійним типом дитячої психологічної прив'язаності до матері. Вони здатні оптимально організувати свою поведінку в ситуаціях взаємодії, конструктивно вирішувати проблеми у відносинах з іншими людьми, знаходити та реалізовувати оптимальні способи вирішення конфлікту (співпраця та компроміс). Якщо стратегіями поведінки в конфліктній ситуації подружжя з тривожно-амбівалентним типом дитячої прив'язаності до матері є переважно уникнення та пристосування, то у подружжя з уникливим типом дитячої прив'язаності до матері – суперечливість (Nikolaeva, 2006).

Дані Crowell та Owens (1998), свідчать, що для осіб із надійним типом дитячої прив'язаності до матері характерне задоволення наявними відносинами, у яких немає звинувачень або роздратування на адресу партнера, вони за власним бажанням ідуть на компроміси, отримують задоволення від спілкування із партнером, сподіваються на порозуміння із партнером та здійснення ним терапевтичної функції спілкування. Особи з уникливим типом дитячої прив'язаності до матері найчастіше проявляють себе як незалежні та сильні у відносинах, уникають розмов про відносини, минуле та можливий травмуючий досвід, демонструють уявну задоволеність відносинами й комунікацією, вважають непотрібною прихильність між партнерами. Виходячи з цього, на емпіричному рівні ми припустили, що уникливому типу дитячої прив'язаності до матері властиве уникання близькості з партнером, а у спілкуванні – низька довіра та низьке взаєморозуміння.

Для осіб із тривожно-амбівалентним типом дитячої прив'язаності до матері в дорослому віці притаманна поведінка, що характеризується агресивністю та наявністю контролю над партнером, амбівалентністю відносно власних бажань,

уявлень про сьогоднішнє і майбутнє пари, нетерпимістю до партнера (Borisova & Izhvanova, 2009). На емпіричному рівні можна припустити, що в подружніх стосунках осіб із невротичним типом дитячої прив'язаності до матері проявляється тривожність із приводу втрати прив'язаності до партнера, постійна незадоволеність відносинами, розбіжність у рольових очікуваннях.

Таким чином, у сучасній психології був досліджений вплив дитячої прив'язаності до матері на різні сфери відносин людини із оточенням, проте дану проблему не розглядали стосовно зв'язку сімейного благополуччя з дитячою прив'язаністю до матері, що стало предметом нашого емпіричного дослідження.

Емпіричне дослідження ми здійснювали за допомогою таких **методик**: опитувальника задоволеності шлюбом («Задоволеність шлюбом» В. В. Століна, Т. Романової, Г. Бутенко); методики «Досвід близьких стосунків» К. Бреннана й Р. К. Фрейлі в адаптації Т. В. Казанцевої; опитувальника «Рольові очікування та домагання у шлюбі (РОП)» А. Волкової; методики «Спілкування у сім'ї» Ю. Є. Альшиної, Л. Я. Гозмана, Є. М. Дубовської; авторської анкети, за допомогою якої виявляють тип дитячої прив'язаності до матері в дорослої людини.

Аналіз літературних джерел показав, що прив'язаність вивчають за нестандартизованими методиками: за допомогою експериментальної методики «Незнайома ситуація» М. Ейнсворт (1963) у ранньому та дошкільному віці; за допомогою проєктивної методики (розповіді за допомогою картинок, на яких зображено втрату прив'язаності) у молодшому шкільному віці; за допомогою напівструктурованого «Інтерв'ю про прив'язаність для дорослих» М. Main (1990; 1999). Адаптація методики М. Main викладена Н. Асановою (Asanova, 1997), але в ній не роз'яснено, як саме необхідно інтерпретувати інформацію. Саме тому необхідно на основі даних М. Ейнсворт про поведінкові патерни кожного з типів дитячої прив'язаності та питань інтерв'ю М. Майн створити власну анкету, за допомогою якої можна ретроспективно діагностувати дитячу прив'язаність до матері в дорослої людини.

Емпіричне дослідження проводили із застосуванням інтернет-опитування в авторській формі, тобто за допомогою новітніх технологій ми мали змогу створити електронний варіант кожного опитувальника. Досліджуваним було запропоновано лише обрати певну відповідь, а в деяких випадках – написати коротку відповідь у виділеному для цього місці. Це значно спрощує процедуру проведення дослідження, адже такий спосіб потребує значно менше часу і ресурсів як із боку респондента, так і дослідника. Отримані відповіді обробляли за допомогою електронних таблиць.

Для статистичної обробки одержаних результатів було обрано F-критерій Фішера (для порівняння вибірок досліджуваних із різними типами дитячої прив'язаності до матері) і коефіцієнт кореляції Пірсона (для виявлення кореляційних зв'язків між типом дитячої прив'язаності до матері та складниками психологічного благополуччя у власній родині). Застосування критерію Фішера дозволяє порівнювати між собою різні за кількістю вибірки за умови, що вони є нормалізовані. У нашому дослідженні ми не мали змоги регулювати кількість досліджуваних у групах, адже розподіл за ними здійснювали після отримання результатів, тому саме цей критерій доречно застосовувати під час обробки.

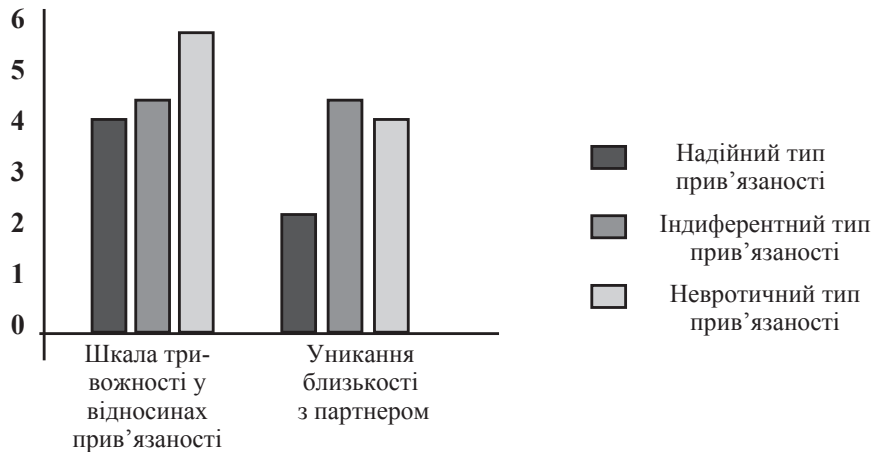
У емпіричному дослідженні брали участь 39 пар досліджуваних віком від 23 до 42 років, які проживають у зареєстрованому шлюбі, тобто 78 респондентів.

Результати та їх обговорення. За результатами авторської анкети всіх досліджуваних було розподілено на три групи залежно від типу дитячої прив'язаності до матері: група з надійним типом дитячої прив'язаності налічувала 40 респондентів, група з уникливим (індиферентним) типом – 22 особи, група з тривожно-амбівалентним (невротичним) типом – 18 осіб.

Усупереч очікуванням значущих розбіжностей між групами респондентів із різними типами дитячої прив'язаності до матері за загальними показниками їх за-

доволеності шлюбом не було знайдено, проте виявлено розбіжності за окремими показниками, що діагностують сімейне благополуччя, а отже, впливають на задоволеність шлюбом.

За методикою «Досвід близьких відносин» у людей із невротичним (тривожно-амбівалентним) типом дитячої прив'язаності до матері спостерігається достовірно вищий рівень ($p \leq 0,01$) тривожності в дорослих відносинах прив'язаності до партнера, ніж у людей із надійним типом прив'язаності. Можливо, побоювання втратити прихильність матері в дитинстві проектується на відносини з партнером у подружньому житті та стає серйозною проблемою для людини, тому вона будь-якими способами намагається повернути до себе увагу партнера (рисунок).

Шкала тривожності у відносинах прив'язаності та уникання близькості з партнером у групах із різними типами дитячої прив'язаності до матері (за F- критерієм Фішера)

Знайдено достовірні розбіжності ($p \leq 0,05$) між групами респондентів із надійним та уникливим типами дитячої прив'язаності до матері й між групами респондентів із надійним і тривожно-амбівалентним (невротичним) типами за показниками уникання близькості з партнером. Люди, які в дитинстві мали уникливий тип прив'язаності до матері, у подружніх стосунках також можуть уникати близькості з партнером, оскільки намагаються завжди підтримувати комфортну для них дистанцію у відносинах, тому що не звикли до максимального зближення із партнером.

Особи з тривожно-амбівалентним (невротичним) типом дитячої прив'язаності частіше уникають близькості з партнером, оскільки відтворюють у подружніх стосунках захисний механізм проти встановлення близькості із важливими людьми, який сформувався в дитинстві внаслідок звикання до неможливості отримати достатньо проявів близькості від матері.

Таблиця 1

Розбіжності між компонентами спілкування у подружжі між групами респондентів із різними типами дитячої прив'язаності до матері (за F- критерієм Фішера)

Компонент спілкування у подружжі	Розбіжність між показниками надійного та індиферентного типів прив'язаності	Розбіжність між показниками індиферентного й невротичного типів прив'язаності	Розбіжність між показниками надійного та невротичного типів прив'язаності
Довіра у спілкуванні (оцінка, надана самому собі)	3,16*	1,36	2,32**

Закінчення табл. 1

Компонент спілкування у подружжі	Розбіжність між показниками надійного та індивідуального типів прив'язаності	Розбіжність між показниками індивідуального й невротичного типів прив'язаності	Розбіжність між показниками надійного та невротичного типів прив'язаності
Довіра у спілкуванні (оцінка, надана партнеру)	1,18	1,74	2,04**
Взаємопорозуміння між партнерами (оцінка, надана самому собі)	4,46*	1,34	3,11*
Взаємопорозуміння між партнерами (оцінка, надана партнеру)	1,04	1,37	1,42
Схожість поглядів партнерів	1,19	1,65	1,38
Спільні символи подружжя	1,07	1,32	1,23
Легкість спілкування між партнерами	0,98	2,06	2,02**
Психотерапевтичність спілкування	1,44	2,08**	1,44

*значущі розбіжності за $p \leq 0,01$;**значущі розбіжності за $p \leq 0,05$.

Застосування методики «Спілкування в сім'ї» дозволило встановити (табл. 1), що люди із надійним типом дитячої прив'язаності до матері оцінюють свою здатність довіряти партнеру вище (на достовірному рівні значущості $p \leq 0,01$), ніж респонденти з іншими типами дитячої прив'язаності до матері. Ці дані відображають та доповнюють загальну картину довіри до світу речей та до світу людей за наявності надійного типу дитячої прив'язаності до матері, отриману в дослідженні М. Ейнсворт за допомогою методики «Незнайома ситуація». Проте свою здатність до взаємопорозуміння з партнером вище оцінюють люди з тривожно-амбівалентним (невротичним) типом дитячої прив'язаності до матері (розбіжності підтверджено на достовірному рівні $p \leq 0,01$). Можливо, це пов'язано зі страхом втрати уваги та прихильності партнера, а отже, наявності бажання проявляти лише свої позитивні якості, що будуть подобатися партнеру, – уміння слухати та знаходити компроміс.

На рівні $p \leq 0,05$ також є розбіжності між показниками легкості у спілкуванні у групах із надійним і невротичним типами прив'язаності до матері: респонденти з невротичним типом прив'язаності мають вищий показник легкості у спілкуванні з партнером. Це можна пояснити тим, що у представників групи з невротичним типом дитячої прив'язаності до матері наявне бажання подолати всі негативні моменти відносин із матір'ю у спілкуванні з партнером, тобто компенсувати те, що не було отримане в дитинстві.

За шкалою психотерапевтичності спілкування було виявлено розбіжності на рівні $p \leq 0,05$ між групами респондентів із індивідуальним і невротичним типами дитячої прив'язаності до матері, причому показники за цією шкалою в людей із невротичним типом дитячої прив'язаності вищі, що також можна пояснити бажанням догодити партнерові у спілкуванні й таким чином позбутися тривоги з приводу можливості втратити увагу та близькість партнера.

Респонденти із тривожно-амбівалентним (невротичним) типом дитячої прив'язаності до матері мають (на рівні $p \leq 0,05$) вищий показник легкості спілкування з партнером порівняно з респондентами із надійним типом прив'язаності.

Можливо, для них характерне бажання подолати всі негативні моменти відносин із матір'ю у спілкуванні з партнером, тобто компенсувати те, що не було отримане в дитинстві.

За шкалою психотерапевтичності спілкування респондентів із невротичним типом дитячої прив'язаності більше ($p \leq 0,05$), ніж респондентів із індіферентним типом дитячої прив'язаності, що також можна пояснити бажанням догодити партнерові у спілкуванні й таким чином позбутися тривоги з приводу можливості втратити його увагу та близькість.

Таблиця 2

Розбіжності між показниками рольової адекватності партнерів у групах із різним типом дитячої прив'язаності до матері (за F-критерієм Фішера)

Показник рольової адекватності	Розбіжність між показниками надійного та індіферентного типу прив'язаності	Розбіжність між показниками індіферентного та невротичного типу прив'язаності	Розбіжність між показниками надійного та невротичного типу прив'язаності
Господарсько-побутова сфера	1,01	2,44**	2,41**
Батьківсько-виховна сфера	1,66	1,00	1,67
Соціальна активність	2,04	2,51**	1,23
Емоційно-психотерапевтична сфера	2,86*	2,88**	1,01
Зовнішня привабливість	1,73	4,08*	2,35**
Загальний показник	1,49	2,42**	1,62

*значущі розбіжності за $p \leq 0,01$;

**значущі розбіжності за $p \leq 0,05$.

У результаті аналізу емпіричних даних було виявлено різницю між групами з надійним та індіферентним типом дитячої прив'язаності до матері за показниками рольової адекватності (табл. 2) у емоційно-психотерапевтичній сфері на користь групи з індіферентним типом прив'язаності. Можливо, такий досвід близьких відносин у дитинстві, коли контакт із матір'ю не був налагоджений у повному обсязі, спонукає людину змінювати свою поведінку в дорослому віці. Тобто особа з унікальним типом дитячої прив'язаності намагається компенсувати нестачу довірчих стосунків із матір'ю у відносинах із партнером, відповідаючи його рольовим очікуванням у емоційно-психотерапевтичній сфері стосунків.

Рольова адекватність із приводу зовнішньої привабливості вища ($p \leq 0,01$) у групі з невротичним типом, ніж у групі з індіферентним типом дитячої прив'язаності до матері. Це можна пояснити тим, що люди (особливо жінки) із невротичним типом дитячої прив'язаності відчувають тривожність щодо втрати партнера, а тому намагаються утримати його увагу, підкреслюючи свою зовнішню привабливість.

За показниками рольової адекватності в емоційно-психотерапевтичній сфері, у сфері соціальної активності та у загальних показниках рольової адекватності на невизначеному рівні (за $p < 0,05$) респондентів із невротичним типом дитячої прив'язаності до матері більше, ніж респондентів із індіферентним типом. У господарсько-побутовій сфері рольова адекватність, навпаки, вища в групі з індіферентним типом прив'язаності ($p \leq 0,05$). Як зазначено вище, люди з невротичним типом дитячої прив'язаності до матері, можливо, намагаються відповідати очікуванням партнера, щоб постійно привертати його увагу, а отже, обмежують свої соціальні контакти та створюють емоційно благополучну обстановку.

Також виявлено ($p \leq 0,01$) розбіжності між переважними сімейними цінностями в групах із різними типами дитячої прив'язаності до матері: у групі з індіфе-

рентним типом прив'язаності порівняно з іншими переважають рольові очікування в господарсько-побутовій сфері. Можливо, такі люди, самотійно вирішуючи всі побутові проблеми, очікують підтримки від партнера і шкодують, що самі обмежили його участь у цій сімейній сфері.

Стосовно емоційно-психотерапевтичної підтримки партнера за своїми очікуваннями переважають респонденти з надійним типом прив'язаності до матері. Це підтверджує припущення про те, що респонденти, які мають індіферентний тип дитячої прив'язаності, мають високу рольову адекватність у цій сфері саме тому, що намагаються подолати нестачу близькості та емоційної підтримки, яка мала місце в дитинстві. Цікаво, що респонденти з індіферентним типом дитячої прив'язаності до матері найчастіше перебувають у шлюбі з особами із надійним типом прив'язаності, дуже рідко – із невротичним.

Виявлено від'ємний кореляційний зв'язок між рівнем прив'язаності до матері й такими складниками психологічного благополуччя, як особистісна ідентифікація з партнером і цінність емоційно-психотерапевтичної підтримки в подружньому житті. Тобто чим вища прив'язаність до матері в дитинстві, тим нижчий рівень особистісної ідентифікації з партнером; чим вищий рівень прив'язаності до матері, тим нижчий рівень емоційно-психотерапевтичної підтримки в подружньому житті.

Висновки. Взаємозв'язок дитячої прив'язаності до матері із задоволеністю життям у дорослому віці більш складний, ніж ми припускали. Тип дитячої прив'язаності до матері пов'язаний лише з окремими аспектами сімейного благополуччя.

Люди, які мали в дитинстві індіферентний (унікливий) тип прив'язаності до матері, найчастіше у подружніх відносинах уникають близькості із подружжям, добре проявляють себе у сфері емоційно-психотерапевтичної підтримки партнера та господарсько-побутової діяльності й навіть досягають високого ступеня взаємопорозуміння з партнером.

Особи, які мали надійний тип дитячої прив'язаності до матері, у відносинах прагнуть до близькості, мають помірну тривожність, високий ступінь довіри в спілкуванні, очікують значної емоційної підтримки від партнера.

Люди, які мали невротичний (тривожно-амбівалентний) тип дитячої прив'язаності до матері, відчувають тривогу з приводу втрати прихильності партнера, проте ця тривога, можливо, спонукає їх до постійної праці над собою, щоб відповідати очікуванням партнера як фізично, за рахунок зовнішньої привабливості, так і психологічно, у емоційно-психотерапевтичній сфері сімейного життя.

Отримані результати дослідження можна використовувати в сімейному та індивідуальному консультуванні, а також під час підготовки лекційного матеріалу із вікової і сімейної психології.

Для подальшого дослідження проблеми необхідно збільшити вибірку для більш достовірного підтвердження гіпотез і вдосконалення методичного апарату дослідження для одержання конкретніших результатів.

Бібліографічні посилання

- Ainsworth, M. D. S. (1963), "The development of infant-mother interaction among the Ganda" In: B. M. Foss (Ed.), *Determinants of infant behavior*. London: Methuen, N.Y.: Wiley, Vol. 11, p. 67–104.
- Archangelsky, V. N. (2001), "Satisfaction with the marriage" ["Udovletvoryennost' brakom"] *Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo Universiteta. Seriya psikhologiya – Bulletin of Moscow State University. Psychology Series*, Vol. 14 No 4, p. 34–39.
- Asanova, N. K., (1997), *The Adult Attachment Interview. Methodical manual [Interviju dlya vzroslykh o privyazannostyah]*, Moscow, Institute of the child psychotherapy and psychoanalysis.

- Borisova, A. B. & Izhvanova, E. M. (2009), "Infant Experience of Mother and Her Attitude to Her Own Child" ["Detskiy opyt materi i yeyo otnosheniye k sobstvennomu rebyenku"], *Znaniye. Ponimaniye. Umeniye – Knowledge. Understanding. Skill*, No 4, p. 128–131.
- Bowlby, I. (1982), Attachment and loss, Vol. 1, "Attachment", Basic Books, NY.
- Crowell, J. & Owens, G. (1998), Manual for Current Relationship Interview, State University of New York at Stony Brook.
- Ivanova, I. S. (2012), "Psychodiagnostical age intimacy of the attachment" ["Psikhodiagnosticheskiye vozmozhnosti issledovaniya priv'yazannosti"], *Sovremennye problem psikhologii i sem'i: fenomeny, metody, kontseptsii*, No 6, p. 36–38.
- Kazantseva, T. V. (2010), "Intimacy in attachment theory research framework" ["Issledovaniye psikhologicheskoy blizosti v teorii priv'yazannosti"], *Vestnik Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo universiteta – The Bulletin of Saint-Petersburg State University*, Vol. 12 No 4, p. 94–98.
- Main, M. (1999), "Attachment Theory: Eighteen Points with Suggestions for Future Studies" in Cassidy, J. & Shaver, P. R., *Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Applications*, Guilford Press, NY, p. 845–87.
- Main, M., & Solomon, J. (1990), "Procedures for identifying infants as disorganized/disoriented during the Ainsworth Strange Situation" in Greenberg, M. T., Cicchetti, D. & Cummings, E. M. (Eds.), *Attachment in the preschool years: Theory, research, and intervention*, University of Chicago Press, Chicago, p. 121–160.
- Nikolaeva, L. A., (2006), "Interconnection of psychological attachment and peculiarities of behavior in situations of tension" ["Vzaimosvyaz psikhologicheskoy priv'yazannosti i osobennostey povedeniya v konfliktnykh situatsiyah"], *Psikhologicheskii vestnik Yaroslavl'ya – Psychological Bulletin of Jaroslavl*, No 18, p. 157–159.
- Noskova, N. V. (2013), "History and current state of attachment research in Russian psychology" ["Istoriya i sovremennoye sostoyaniye issledovaniy priv'yazannosti v otechestvennoy psikhologii"], *Vestnik Pravoslavnogo Svyato-Tihonovskogo gumanitarnogo universiteta v Moskve – The Bulletin of Mpscpw Orthodox Saint-Tikhon Humanitarian University*, IV: Pedagogy, Psychology, Vol. 2 (29), p. 109–120.
- Sultanova, A. V. (2007), "Conjugal adaptation of couples and marriage well-being" ["Brachno-semeynaya adaptaziya suprugov i blagopoluchiya v brake"], *Vestnik Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo universiteta – The Bulletin of Saint-Petersburg State University*, Vol. 6 No 3, p. 347–352.
- Taradanov, A. A. (2004), "Social parameters of family well-being in the society" ["Sotsialnyye parametry sotsialnogo blagopoluchiya obschestva"], *Vestnik Chelyabinskogo Universiteta – The Bulletin of Chelyabinsk State University*, Vol. 8 No 1, p. 57–62.
- Vasilenko, M. (2011), "Child's attachment to the mother as the factor of early socialization" ["Priv'yazannost rebenka k materi kak faktor ranney sotsializatsii"], *Izvestiya Rossijskogo gosudarstvennogo universiteta imeni Hertseny – The Bulletin of Russian Hertsen State University*, No 129, p. 20–27.

Надійшла до редколегії 20.04.2015

УДК 159.9:61

В. І. Шебанова

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ ПІД ВПЛИВОМ ТРАВМАТИЧНОГО ТІЛЕСНОГО ДОСВІДУ

Анотація. Розглянуто особливості контексту життєвого шляху та його сприйняття, що формується під впливом травматичного тілесного досвіду (на прикладі вагітних із досвідом лікування безпліддя, спричиненого проблемами харчової поведінки й деформаціями ваги). З'ясовано, що негативні переживання переважно